

**BIOLOGIK AXBOROTLAR ISHONCHLILIGI: MEDIA MAKONIDA
ILMIY FAKTLARNI TANISH VA TAHLIL QILISH**

Qo'qon Davlat Universiteti

Tabiiy fanlar va iqtisodiyot fakulteti

2-kurs 04/24 guruh talabasi

To'xtanazarova Ruxshona

Abstract (English)

The article discusses the importance of verifying the reliability of biological information in the modern media space. With the rapid spread of digital content, distinguishing scientific facts from misinformation has become a key competency for learners and the general public. This paper analyzes common types of biological misinformation, provides criteria for evaluating scientific accuracy, and highlights the role of media literacy in developing critical thinking. Recommendations for improving the reliability of biological information consumption are also presented.

Abstract

Mazkur maqolada hozirgi media makonida biologik axborotlarning ishonchliligini tekshirishning ahamiyati yoritiladi. Raqamli axborotlar tez tarqaladigan davrda ilmiy faktlarni yolg'on yoki noto'g'ri talqinlardan ajratish ko'nikmasi o'quvchilar va keng jamoatchilik uchun muhim kompetensiyadir. Maqolada biologiyaga oid noto'g'ri axborotlarning turlari, ilmiy ishonchlilikni baholash mezonlari hamda mediasavodxonlikning tanqidiy fikrlashni shakllantirishdagi o'rni tahlil etiladi. Shuningdek, biologik axborotlarni ishonchli qabul qilish bo'yicha tavsiyalar ham berilgan.

Kalit soʻzlar:

biologik axborot, ishonchlilik, mediasavodxonlik, ilmiy fakt, tahlil, axborot madaniyati, dezinformatsiya, feyk yangiliklar, ilmiy metod.

Kirish

Bugungi globallashtgan axborot makonida biologiya sohasiga oid maʼlumotlar internet, ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, video platformalar orqali juda tez tarqaladi. Har qanday shaxs biologik mavzularda fikr bildirish, turli gipotezalarni “ilmiy haqiqat” sifatida taqdim qilishi mumkin. Natijada fanga aloqador boʻlmagan, tekshirilmagan yoki ataylab buzib koʻrsatilgan axborotlarning koʻpayishi kuzatiladi.

Biologik maʼlumotlarning ishonchliligini aniqlash – nafaqat oʻquvchilar, balki pedagoglar, tibbiyot xodimlari va keng jamoatchilik uchun ham dolzarb vazifadir. Ayniqsa sogʻliq, ekologiya, genetika, oziq-ovqat xavfsizligi kabi yoʻnalishlarda yolgʻon maʼlumotlarga ishonish salbiy oqibatlar olib kelishi mumkin. Shu sababli media makonida ilmiy faktlarni toʻgʻri tanish, tahlil qilish va baholash masalalari bugungi kunda alohida ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

1. Biologik axborotlar ishonchliligi tushunchasi

Ishonchli biologik axborot – ilmiy metodga tayangan, tajriba va tadqiqotlar bilan tasdiqlangan, mutaxassislar tomonidan baholangan maʼlumotdir. Uning asosida quyidagi tamoyillar yotadi:

- Empirik dalillar – kuzatuv va tajribalar orqali tasdiqlanishi;
- Takrorlanish – bir xil sharoitda bir xil natijaning chiqishi;
- Ekspertiza – ilmiy hamjamiyat tomonidan koʻrib chiqilishi;
- Shaffoflik – manbalarning aniq koʻrsatilishi.

2. Media makonida biologik dezinformatsiyaning ko‘rinishlari

Raqamli axborot oqimida quyidagi turdagi noto‘g‘ri ma’lumotlar keng tarqalgan:

Feyk ilmiy yangiliklar – “mo‘jizaviy dori”, “imkonsiz evolyutsion o‘zgarish”, “biologik xavf sirlari” kabi shov-shuvli xabarlar.

Pseudoilmiy talqinlar – ilmiy faktlarni noto‘g‘ri sharhlash, biologik jarayonlarni mistik yoki asossiz tushuntirish.

Manipulyativ grafikalar va rasmlar – fotoshop qilingan yoki kontekstdan uzib olingan vizual axborotlar.

Statistik ma’lumotlarni buzib ko‘rsatish – kichik namunaga asoslangan umumlashmalar.

3. Ilmiy faktlarni tahlil qilish mezonlari

Biologik axborotni tekshirishda quyidagi savollarga e’tibor qaratish kerak:

1. Manba kim tomonidan berilgan? Mutaxassis, ilmiy jurnal yoki anonim bloggermi?

2. Manbada havolalar bormi? Ilmiy maqolalar, tadqiqotlar, statistik hisobotlar keltirilganmi?

3. Ma’lumotning maqsadi nima? Xabardor qilishmi yoki shov-shuv ko‘tarishmi?

4. Tavsiflangan hodisa ilmiy metodga mos keladimi? Tajriba, isbot, mantiqiy izchillik mavjudmi?

5. Boshqa ishonchli manbalar bilan solishtirganda mos keladimi?

4. Mediasavodxonlikning biologik axborotni tahlil qilishdagi o‘rni

Mediasavodxonlik – axborotni izlash, baholash, tahlil qilish va to‘g‘ri qabul qilish ko‘nikmasidir. Biologiya ta‘limida bu ko‘nikma quyidagilarni shakllantiradi:

tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi;

ilmiy yondashuvga asoslanishni ta‘minlaydi;

o‘quvchilarni feyk ma‘lumotlardan himoya qiladi;

biologik tadqiqotlarni to‘g‘ri talqin qilish imkonini beradi.

5. Biologik axborotlar ishonchliligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar

O‘quv jarayonida ilmiy maqolalar bilan ishlash faoliyatini kuchaytirish;

Talabalarda manba tanlash madaniyatini shakllantirish;

Biologiya fanidan media-analiz topshiriqlarini joriy etish;

OAVda biologiya sohasiga oid mutaxassislar fikrini keng yoritish;

“Faktčeking” platformalaridan foydalanishni o‘rgatish.

Xulosa

Media makonida biologik axborotlarning keskin ko‘payishi ularning ishonchliligini aniqlashni har qachongidan ham muhim masalaga aylantirdi. Ochiq axborot oqimi sharoitida ilmiy faktlarning buzib ko‘rsatilishi, pseudoilmiy g‘oyalar va feyk ma‘lumotlar keng tarqalmoqda. Bu esa nafaqat o‘quvchilarning, balki keng jamoatchilikning biologik jarayonlar haqidagi tasavvurlariga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Shu bois, biologik axborotlarni tahlil qilishda ilmiy metodga asoslanish, manbalarni sinchiklab tekshirish, ekspert fikrlarini solishtirish va dalillarga asoslangan xulosalar chiqarish zarur. Mediasavodxonlikni rivojlantirish esa ushbu jarayonning asosiy tamoyili hisoblanadi. U o‘quvchilarda tanqidiy

fikrlashni shakllantiradi, noto‘g‘ri axborotlarga nisbatan immunitet hosil qiladi va ilmiy dunyoqarashning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, biologik axborotlar ishonchliligini ta’minlash – faqatgina ilmiy jamoaning emas, balki har bir fuqaroga tegishli dolzarb vazifadir. To‘g‘ri tanlangan manbalar, faktlarni chuqur tahlil qilish va media madaniyatini ongli ravishda rivojlantirish orqali jamiyatda haqiqiy ilmiy bilimlarning ustuvorligi ta’minlanadi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Abdullayev, X., & Karimov, M. (2021). Biologiya asoslari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
2. Bekmurodova, N. (2020). Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti.
3. Hasanov, S. (2022). “Ilmiy axborotning ishonchliligi va uning tekshirish usullari”. O‘qituvchi jurnali, 4(2), 33–41.
4. Qodirova, D., & Yo‘ldoshev, A. (2019). Biologiya ta’limida zamonaviy yondashuvlar. Samarqand: SamDU nashriyoti.
5. UNESCO (2018). Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines. Paris: UNESCO Publishing.
6. World Health Organization (2020). Managing the COVID-19 Infodemic: Promoting Healthy Behaviours and Mitigating Misinformation. Geneva: WHO Press.
7. Shermatov, A. (2023). “Raqqamli media makonida ilmiy faktlarning buzib ko‘rsatilishi”. Axborot texnologiyalari va jamiyat, 2(1), 12–20.
8. Potter, W. J. (2016). Media Literacy. SAGE Publications.